Numarele 58/59 Martie—Aprilie 1967

Cuvântul în exil

Direktor:
† GEORGE RACOVEANU

Msgr. OCTAVIAN BÂRLEA:

Întristați frați!

Reuniți în jurul sicriului lui Gheorghe Racoveanu, pentru a da ultimele onoruri hainei lui trupești și a întovărăși în rugă spre Dumnezeu pe cel ce desprins de "patrie și rudenie" a intrat în veșnicie, ne simțim cu toții apăsați. Ne e grea nu numai durerea despărțirii de un prieten, de un bun Român și — aș adăuga — de un Cucernic, ci ne încovoaie și gândul de-a sta în fața unei vieți curmate și neîmplinite. Căci s'a dus pe neașteptate! La 67 de ani pliniți, cine, văzându-l falnic ca un stejar din dumbrăvile Olteniei, nu i-ar mai fi dat alți 20—30 de ani? N'a lăsat nici testament, nici n'a spus adio. Era chiar angajat în discuții și ne obișnuisem să-l vedem pe arenă, așteptam dela el chiar răspunsuri. Avea și o fire tinerească. El însuși nu se aștepta la un desnodământ atât de grabnic, deoarece în dimineața zilei în care a murit, în loc să ne lase un mesaj, a început un articol despre Niemöller și premiul Lenin, din care însă a putut scrie numai titlul. Racoveanu se temea numai de o boală lungă; căci cine să-l îngrigească? Se îngrijora numai de a nu ajunge să nu poată munci; căci cine să-i asigure viața? A trăit fără salar, fără sigu-

Pr. VASILE BOLDEANU:

Intristată adunare

După cele cuvântate de Mgr. Bârlea, de Domnul General Ion Gheorghe și de către Domnul Dr. Ion Emilian, ar fi cazul să reluăm firul rugăciunilor de înmormântare, nu pentru faptul că n'ar mai fi nimic de spus despre Gheorghe Racoveanu, ci pentru a nu lungi această întâlnire sfâșietor de dureroasă, această veghe de lacrimi prietenești, de cuvinte înnăbușite și de amintiri răvășite, provocate de moartea lui.

Totuși, rânduit fiind, ca unul dintre preoții slujitori să încheie șirul vorbitorilor, și revenindu-mi mie această tristă datorie, încheind, voiu adăuga câteva cuvinte, punând accentul pe trăsătura religioasă, care a subliniat destinul vieții lui Gheorghe Racoveanu.

Părinții, cum ne-a spus Mgr. Bârlea, l-au crescu, l-au dat la școală, l-au urmărit cu îndemnul și dorința lor să ajungă a fi preot; iar el, Gheorghe Racoveanu, și el, s'a pregătit temeinic, cu o sârguință și cu o pasiune de premiant, să-și însușească cunoștințele și practica pastorală, necesare unui bun preot de enorie. De preoțit însă nu s'a preoțit, dar dragostea de Biserică și grija față de lucrul Bisericii l-au

să-i asigure viaţa? A trăit fără salar, fără siguranţă, de pe azi pe mâne, în contact doar cu câteva persoane, cu câţiva prieteni, cu o familie în care regăsea atmosfera din ţară. Nu s'a îngrijit nici măcar de loc de înmormântare. E adevărat că trecând de multe ori pe lângă cimitirul acesta (Waldfriedhof), a spus odată că şi-a aflat loc de înmormântare. Nu era însă o faptă această "aflare", ci un **pium desiderium,** un vis: se gândea doar că e bine să odihnească aici, fiindcă de sus se deschid largi orizonturi, şi-i "codrul aproape".

Trăind aşa, Racoveanu s'a vădit poet al vieţii şi al artei. Căci Dumnezeu l-a miruit şi cu darul Artei. O arată aceasta lucrarea despre **gravura în lemn dela Mânăstirea Neamţul,** publicată în ţară de Fundaţiile Regale, unde cunoştinţele se îmbină cu simţul artistic; o vădesc încercările isbutite de gravură în lemn făcute de el în unele ore de desfătare; o manifestă judecata clară în aprecierea operelor de artă; o învederează frumseţea limbii din scrisul lui; o dovedesc gazetele ieşite din mânile sale, fiecare împodobită ca o mireasă! A fost deci un poet, şi mai mult decât poet! N'a lăsat volume de poezii, ne-a dat doar schiţe cari vădesc poetul. N'a avut expoziţii de pictură, dar a pictat cu cuvântul. Nici n'a cioplit în piatră sau lemn, dar a dat contur imaginilor. Şi dacă n'a compus simfonii, a dat muzicalitate frazei scrise şi vorbite. La el deci darul Artei a stat în slujba altor daruri.

Darurile sale le-a adus Racoveanu din satul său oltenesc, le-a disciplinat în Seminarul din Râmnicul-Vâlcea, le-a dat relief la Facultatea de Teologie din Bucureşti şi le-a ridicat la strălucire în cercul lui Nae Ionescu.

Avea întâi de toate o **inteligenţă** rară, înclinată spre sentinţe şi sinteze, avea zestrea intuiţiei. Cât ai clipi, şi înţelegea de ce e vorba şi avea răspunsul gata. Era ca făcut pentru scrimă — nu cu floreta, ci cu scânteerile minţii, cu condeiul. A şi fost un polemist de mulţime admirat şi de adversari temut. I-a şi plăcut lupta cu condeiul. Ştia să descopere îndată slăbiciunea argumentării adversarului şi ţintea în tendonul lui Achile. Făcuse din polemică o artă. Pentru opere de migăleală nu avea mare atragere. Să cheltui cinci ani din viaţă, să aduni documente, pentru a ajunge

Continuare în pag. 2

GEORGE RACOVEANU

născut la 10 Februarie 1900 în Crăgueşti — Mehedinţi, încetat din viaţă în zi întâi de Florar al acestui an. Rugăciunea pentru primirea sufletului la loc de odihnă cu "viaţă fără de sfârşit" este făcută de preoţii V. Boldeanu şi D. Em. Popa în ziua de 4 Mai, ora 15. Cunoscuţi şi prieteni, veniţi să deplângă împreună stingerea cumplită a unui spirit luminat şi a unui suflet nobil, dar veniţi parcă şi să ia cu ei ceva din văpaia unei inimi care a ars — în Ţară şi în exil — făclie vie în dragoste şi jertfă necontenită pentru neam şi glie, îl conduc la locul întoarcerii trupului în pământ, la umbra unui mesteacăn cu frunza tremurândă pe o colină cu spate împădurit, în cimitirul Waldfriedhof din Freising. Intre rugăciunile preoţilor din capela cimitirului, în faţa sicriului deschis, Msgr. O. Bârlea, G-ral I. Gheorghe, Dr. I. Emilian şi Pr. V. Boldeanu evoacă, în crâmpeie (redate în întregime în aceste pagini), viaţa de năzuinţe şi de luptă a lui George Racoveanu, atât în Ţară cât şi în exil.

In zi întâi de Florar, lunia Paştelui, la ora zece fără un sfert, departe de Ţară, firul gândurilor lui George Racoveanu se rupe, cuvântul lui se curmă faptele lui se sfârşesc: exilul românesc îşi pierde un "voevod".

G-ral ION GHEORGHE:

Intristată Asistenţă, Iubiţi Prieteni şi Compatrioţi!

Vestea neaşteptată a săvârşirii din viaţă a lui George RACOVEANU ne-a lovit pe toţi ca un trăsnet. Incă acum câteva zile era plin de viaţă, sfătos şi înţelept, aşa cum l'am ştiut întotdeauna.

Apoi deodată trista veste!

Ne întrebăm, frânţi de durere, cum să umplem golul despicat în inimile noastre prin dispariţia lui? Căci ne temem, că vorba atât de des citată, cum că nimeni nu este de neînlocuit şi că nicio pierdere nu este ireparabilă, va fi de data aceasta deşartă. Ne întrebăm, ca atare, cine să înlocuiască pe Racoveanu în înjghebările emigraţiei româneşti: Societatea Academică Română, Uniunea Asociaţiilor Ro-

Continuare în pag. 2

Dr. ION EMILIAN:

Intristată Adunare

Sunt aproape 40 de ani de când, într'o seară de început de Iunie, când Bucureştiul îşi îmbracă cea mai frumoasă a lui haină, în căsuţa cu prispă din fundul curţii bisericii **Icoana,** l-am cunoscut pe **G e o r g e R a c o v e a n u** . . . Acolo locuia colegul şi prietenul lui, Diaconul Ion Popescu — Mozăceni, locuinţa acestuia servind drept loc de reuniune pentru acei care aparţineau aceleiaşi familii naţionaliste.

Racoveanu, care nu împlinise încă vârsta de 30 de ani, era un bărbat chipeş, subţirel, foarte corect îmbrăcat, de-o eleganţă sobră şi semănând mai mult a ataşat de legaţie decât a gazetar, un gazetar care avea la activul lui, încă de pe atunci, o serie întreagă de campanii de

Continuare în pag. 7

De preoţit însă nu s'a preoţit, dar dragostea de Biserică şi grija faţă de lucrul Bisericii l-au urmărit şi l-au preocupat ca pe un bun preot. Când prietenii îl îndemnau să se facă preot, sau îl întrebau dece nu se face preot, Gheorghe Racoveanu răspundea cu o glumă: n'a sosit momentul, sau că nu e pregătit, **bine** pregătit pentru preoţie. Prietenii însă, înţelegeau fără multă greutate, că Gheorghe Racoveanu era, în realitate, un slujitor al Bisericii, că făcuse la noi, în Biserica Română, **începătură apostolatului laic;** nu păreri, atitudini sau fapte întâmplătoare, ci slujitor cu timp şi fără timp; o continuă pregătire în cele religioase, vestitor neobosit al Evangheliei, luptător neînfricat cu tăgăduitorii Invierii lui Christos, cu creştinii fără Christos şi cu omul fără Dumnezeu.

Locul de slujitor al Bisericii, pe care şi-l crease Gheorghe Racoveanu în Biserică, a fost unic până la el şi poate va rămâne unic şi după el. Se ridica în numele Adevărului evanghelic şi al sfintelor predanii, cu cuvânt de îndreptar şi de mustrare, chiar şi faţă de Inalta ierarhie a Bisericii Creştine, când aceasta aluneca servind patimile şi interesele întunecate ale vremelnicilor oameni politica. Şi caz unic, nici unul dintre cei care au simţit, în fiinţa lor, ascuţişul cuvântului scris de Gheorghe Racoveanu, nu s'a ridicat să arunce cuvânt de osândă bisericească peste îndrăzneala lui. Şi aceasta, fiindcă Gheorghe Racoveanu nu mustra din îndrăzneală nechibzuită, nu învăţa pe alţii, el însuşi bâjbâind în neştire, şi nici din pasiunea vorbirii de rău, ci din pasiunea servirii lui Dumnezeu.

Astfel, Gheorghe Racoveanu a fost un vestitor al Sfintelor Scripturi, a fost un om de predanie şi îndreptar bisericesc, a fost un dascăl, care preda zilnic şi public pe calea cuvântului scris: gazeta, revista, cartea şi gravura erau catedra dascălului, erau Altarul la care oficia Gheorghe Racoveanu cu pasiune de preot, cu grija potrivirii cuvântului la locul lui, cu o mare şi desăvârşită dăruire pentru lucrul început.

Prietenii îl considerau, şi el însuşi lăsa să se înţeleagă, că este ucenicul Profesorului Nae Ionescu. Da, aşa era! Dar şi Profesorul Nae Ionescu era ucenicul lui Gheorghe Racoveanu întru cele ale Teologiei ortodoxe şi ale Sfintelor Predanii.

Continuare în pag. 2

Msgr. O. Bârlea:

apoi la aceleaşi concluzii la cari inteligenţa sa l-a dus în cinci minute, i se părea o probă prea mare de răbdare! Intr'un timp al vieţii voia să parcurgă şi acest drum. Presupun că ar fi ajuns la rezultate cari ar fi uimit. Dar vioiciunea temperamentului său şi tendinţa spre universalitate ar fi fost mortificate. A rămas în general la stil concis, robust, în expuneri destinate mai ales maselor.

Dar ceeace făcea farmecul lui Racoveanu era faptul că inteligenţa sa era luminată de o **nobleţă** din tulpină ţărănească, transfigurată de creştinism, superioară aşa zise-i nobleţe urbane de azi. Pe cărările vieţii ştiu că s'a măsurat şi cu "baroni" cari aveau diplome din moşi, strămoşi şi cari s'au dovedit a fi pitici pe lângă talia lui. S'a măsurat şi cu cei ieşiţi din acelaşi mediu rural, din aceeaşi elită a satelor ca el, cari însă făcând alte drumuri se "urbanizaseră" prea mult, şi cari la fel nu-i puteau ţinea cumpăna în nobleţă. **Omenia** — acel mănunchiu de virtuţi româneşti descrise admirabil de el în anii maturităţii — a învăţat-o în casa părintească, a văzut-o trăită acolo şi în elita satelor româneşti. In ea se răsfrângeau străvechi virtuţi din îndepărtate vremi de cultură. Dar ea, aşa cum se cristalizase în sufletul lui Racoveanu, era transfigurată de Creştinism. De aci provenea la el o înaltă dragoste de ţăranul român, pe care l-a şi descris în pagini de rară frumseţe. De aci şi înflăcărarea lui pentru cântec bătrânesc. De aci şi darul de a citi motivele covoarelor şi ţesăturilor ţărăneşti cu uşurinţa cu care dascălii vechi citeau Psaltirea. De aci ospitalitatea lui ca'n poveşti, căci învăţase proverbul: **Iubirea de streini, dar dumnezeesc.** In ţăranul român vedea chezăşia viitorului poporului român şi a înălţării lui în viitor.

Prin scrierile sale Racoveanu s'a adresat cercurilor largi de cititori, dar urmărirea gândului său cerea o nu mediocră înzestrare sufletească. El nici n'a avut pasiunea popularităţii, n'a fost un tribun. A luat desigur parte şi la întruniri, a făcut şi politică — funcţie foarte apropiată de ziaristică —, a fost ales şi preşedinte de organizaţii în exil. In ţară fusese chiar director ferat să se închine în penumbra bisericuţelor mânăstireşti din ţară, unde să răsune cântare călugărească. Acolo ar fi inflorit! Această atmosferă n'a avut-o aici. Nu s'a sfinţit deci bătând mătănii pe la icoane în seninătatea mânăstirii, ci şi-a lucrat mântuirea luptând şi primind lovituri. Aceasta i-a fost calea îmbunătăţirii! Drumul i-a fost aspru, dar cine ar putea îndrăsni să spună că a fost mai puţin vrednic decât celălalt? Şi-a îndeplinit în felul acesta o misiune înafară de drumul bătut de alţii.

Personal l-am cunoscut din toamna anului 1945. De pe atunci era ca un pom plin de roade, cu ramuri întinse peste încrucişare de drum, din care fiecare culegea de ce avea nevoe. Din câteva întâlniri s'a şi înfiripat între noi prietenie. A fost de atunci părtaş la gânduri, la bucurii şi necazuri. Intâlnirile noastre uneori au înflorit realizări, alteori s'au restrâns la planuri. Antrenat de convorbiri ne-am pierdut şi în visuri de viitor pentru Neam. Aşa încă înainte de a fi existat vreo organizaţie culturală a Românilor din exil, într'una din întâlnirile avute în trei în casa lui Racoveanu — era de faţă şi avocatul Vasiliu, trecut şi el la cele veşnice —, s'a vorbit pentru întâia dată de înfiinţarea unei **Academii române** în exil. La fel, pe când încă nu luaseră fiinţă gazete româneşti în exil, pornisem spre editarea unei gazete — gând din care numai mai târziu a putut să ia formă **Indreptarul,** pe care Racoveanu l-a îngrijit cu atâta drag. In convorbiri desigur n'am pierdut din vedere zidirea sufletului. Ca cei din exil să aibă la îndemână o scară spre Cer i-am încredinţat tipărirea **Rânduelii creştineşti.** Voiam să dăm şi o nouă strălucire Bisericii româneşti. Doream întâi ca în lăcaşurile sfinte să răsune o limbă îmbunătăţită, o limbă robustă care să includă comorile trecutului şi să aibă şi orizontul deschis spre viitor, o limbă care să încânte întreaga suflare românească din sate şi oraşe, o limbă care să includă armonii cereşti şi pământeşti. In lumina acestui ideal a fost tradus şi tipărit **Apostolul.** Colaborarea noastră a mers şi mai departe. Am început traducerea **Evangheliei,** ajunsesem departe cu traducerea **Psalmilor,** revăzusem împreună **Liturghierul.** Dar aceste ultime lucrări au rămas neplinite. Gândul l-am semănat în grădină,

G-ral I. Gheorghe:

măneşti din Republica Federală Germană, Institutul de Cercetări şi Biblioteca Română din Freiburg, Acţiunea Creştină-Socială Română din Republica Federală Germană, pe care el le-a onorat în calitatea de Preşedinte, Secretar General sau Membru în Comitetele respective, şi în care el a fost unul din stâlpii principali de boltă ai lor?

Nu mai vorbesc de periodicele "Cuvântul" şi "Indreptarul", în paginele cărora au strălucit editorialele lui, admirate nu numai în cercurile emigraţiei româneşti din întreaga diasporă a refugiului nostru, dar şi în cele politice streine. In "Cuvântul" au fost croite tălmăciri de îndreptar în problemele ortodoxiei româneşti la ordinea zilei şi crestate atitudini de curaj impresionante, fără compromisuri, în problemele româneşti creiate de năpasta abătută asupra Ţării.

Cine să mai scrie pagini ca cele despre "Omenia Românească"? Insuşirea lui de a înşira slove, săpate parcă în piatră, în adevărate pagini de letopiseţ, îi va asigura un loc de frunte în antologia literaturii şi publicisticii româneşti.

George Racoveanu a fost urmaşul demn al Profesorului lui admirat şi respectat, Nae Ionescu. Nu numai din punct de vedere formal, prin continuarea în exil a ziarului "Cuvântul", scos cu grele sacrificii materiale şi cu nespusă sleire de trudă şi energie, dar şi prin casna sa necurmată de a explica, pe înţelesul tuturor, sensul adânc al filosofiei creştine, în cadrul ortodoxiei româneşti şi al românismului în general. Racoveanu a putut adânci şi continua mai departe ideea mare a creştinismului orodox şi naţional românesc, trasată de mintea şi simţirea românească a genialului Profesor, Nae Ionescu.

Toate acestea cu idealul şi modestia, care caracterizează spiritele alese. Racoveanu ar fi putut să-şi aranjeze şi el un trai mai larg şi mai cruţător de vlagă, pentru care avea şi calităţile necesare şi îndreptăţirea cuvenită. Dar preocupările lui erau aţintite spre alte idealuri, care l'au ţintuit în viaţa modestă pe care a trăit-o, aşa cum am ştiut-o cu toţii, dar

Pr. V. Boldeanu:

Ne povestea cum a ajuns să asigure el la ziarul "Cuvântul" rubrica întitulată "Duminica". Ziarul "Dimineaţa" avea o rubrică "Ziua Domnului", asigurată de condeiul preotului Gala Galaction. "Universul" avea o pagină întreagă "Pagina Bisericii", asigurată de preotul Dron şi alţi preoţi şi laici cu ştiinţă teologică şi talent la scris. Ziarul "Cuvântul" avea rubrica săptămânală "Duminica", asigurată de condeiul Profesorului Nae Ionescu. Gheorghe Racoveanu scria şi el la "Cuvântul". Pleacă Profesorul Nae Ionescu pentru trei luni de zile în străinătate. Il cheamă pe Gheorghe Racoveanu şi-i propune să asigure el, Gheeorghe Racoveanu, rubrica săptămânală "Duminica" şi să semneze articolul cu numele de Nae Ionescu, ca să nu se observe absenţa pentru cititorii care urmăreau cu regularitate scrisul din această rubrică.

"Nici odată n'am simţit, spunea Gheorghe Racoveanu, greutatea condeiului ca în aceste trei luni, spre a fi cel puţin în vecinătatea felului de a scrie al Profesorului. Când a revenit mi-a mulţumit şi mi-a spus: "dragă Ghiţă, păstrează rubrica "Duminica" şi semnează cu numele tău".

Prin 1935—36 apărea la Bucureşti revista "Predania" sub direcţia lui Gheorghe Racoveanu şi cu colaborarea regulată a profesorilor universitari: Nae Ionescu, Nicolae Popescu şi Grigore Cristescu, cum şi actualul mitropolit al Olteniei Firmilian Marin. Când se întâlnea comitetul de redacţie şi se citea materialul ce urma să fie dat publicării, ultimul cuvânt era al directorului revistei: "Acum, spunea Profesorul Nae Ionescu, acum să vedem ce părere are Ghiţă, ce zice el". Şi cuvântul ultim, ostenit de adâncime, îl rostea Gheorghe Racoveanu, cu respect pentru lucrul în sine, dar şi cu respect faţă de cei trei dascăli universitari, care-şi aleseseră loru-şi dascăl la "Predania" pe **el,** pe Gheorghe Racoveanu.

Dar însuşi ziarul "Cuvântul" a împărtăşit destinul vieţii lui Gheorghe Racoveanu. In Decembrie 1933, Gheorghe Racoveanu publică un articol care a avut drept urmare suprimarea gazetei, arestarea Profesorului Nae Ionescu.

de ziaristică —, a fost ales și președinte de organizației în exil. In țară fusese chiar director de Minister. Dar aceste confruntări cu mulțimea le-a acceptat — pe cât am observat — cu sfială, și funcțiile le-a primit nu din dor de fotoliu, ci din **generozitate:** când i se părea că trebue să salveze o situație, să formeze o punte spre viitor, atunci se pleca. Dar după ce trecea momentul critic își prezenta demisia. Nu era la el însă acel **odi profanum vulgus** al lui Horațiu, ci un fel de chemare spre reculegere și o sfială față de mojicie. De omul simplu nu se ferea, cum nu se ferea de țăranul pe care l-a ridicat pe soclu. Dar nu-i plăceau atitudini cari se coborau sub o anumită linie. Și îl turbura sgomotul îndelungat. Nu întrunirile mari, unde gândul trebue simplificat și expus sub formă de lozinci, constituiau idealul pentru el, ci cercul mic, unde convorbirea putea îmbrăca toate finețele unei muzici de cameră. Și într'adevăr când era în grup restrâns, mai ales între prieteni, dădea toată măsura talentelor sale. În fața problemelor ridicate în convorbiri țâșneau din adâncurile ființei lui comori de gând și simțire. Acest dar l-a făcut să fie apreciat în cercul lui Nae Ionescu și în toate cercurile de prieteni cari s'au strâns în jurul lui, sau în rândurile cărora a intrat de atunci încoace.

Viața și-a orânduit-o singur, fără familie. Dar singurătatea lui avea asemănare cu alte singurătăți cunoscute de el în țară, cu cele călugărești. A studiat Teologia cu gând, la început, de a deveni preot de mir. Idealul pentru el sta însă în **monahism.** In viață a devenit jurnalist, scriitor și teolog. Dar în taina sufletului lui ardea candela în fața chipurilor călugărești. Se și vedea că ori de câte ori vorbea de Ieromonahul Atanasie din Bulbuc — cinstit de el ca un sfânt — și de alți călugări îmbunătățiți, fața i se lumina. Poate cele mai luminoase amintiri ale lui le formau convorbirile avute cu călugări, convorbiri în cari gândul era îmbrăcat în haină călugărească, simțirile se transfigurau în atingere cu harul, voința își păstra linia de ascensiune și însuși râsul era îngeresc. Un astfel de cerc, dacă ar fi avut toți cam aceeași cunună de daruri, ar fi fost a doua patrie a lui Racoveanu. Dar el nici că s'a preoțit, nici nu s'a călugărit. A rămas mereu în lume. În viața lui a făcut o sinteză între mirenie și călugărie. A fost o soluție personală. Religiozitatea se sfia să o vădească, ar fi pre**ghierul.** Dar aceste ultime lucrări au rămas neplinite. Gândul l-am semănat în grădină, dar n'a putut crește, fiindcă n'a venit ploaie la timp. Seceta aceasta însă n'a frânt idealul. Dovadă e faptul că în ultimul timp s'a infiripat și gândul unei **reviste în sensul ultimului Conciliu,** scrisă în primul rând pentru Români. Aci bănuiam că Racoveanu ar fi putut să-și dea pe deplin măsura, având în juru-i un cerc de colaboratori apreciați. S'a și încins la lucru pentru așezarea temeliei. Polemica din ultimul timp nu trebue să inducă în eroare: ea era menită să netezească terenul de anumite metode de apropiere din trecut, pe cari nu le aprecia. O muncă constructivă ar fi urmat după aceasta. Prăpastia săpată de oameni între cele două Biserici nu-l speria. Era gata să întindă arcuri îndrăznețe. Firul roșu era aflat. Unele elemente ale construcției erau oferite de Sfinții Părinți, pe cari Racoveanu i-a cinstit fără rezerve. Alte multe elemente trebuiau să vină din studiu și inspirație: dela Dumnezeu! Dar acest mare gând n'a aflat nici el susținere. Racoveanu pleacă deci dintre noi fără a-și fi spus ultimul, poate cel mai important cuvânt. In loc să construiască la noul pod între Răsărit și Apus, Dumnezeu l-a chemat să treacă puntea dintre pământ și cer. Nu mai are acum tovărășia colaboratorilor pământești, ci a intrat în ceata călugărului Atanasie și a altor îmbunătățiți din **Patericul românesc,** pe care Racoveanu începuse odată să-l scrie, a intrat în cercul maestrului său Nae Ionescu și al Sfinților Părinți: a intrat în lăcașurile cerești!

Viața lui Racoveanu pare deci muritorilor neplinită. (Căci de câte ori n'a trebuit să facă inceput în viață?). In lumina Proniei cerești însă și în neplinire poate fi o plinire. In această perspectivă și viața lui Racoveanu e o simfonie ca **Die Unvollendete** a lui Schubert. E mare lucru a deschide drumuri noui, a da pecetea gândului și a lăsa altora continuarea! Facă Dumnezeu ca gândurile înalte și mărinimoase semănate de Gheorghe Racoveanu să rodească. Și sufletu-i să stea straje, ca ce n'a făcut, să plinească alții!

Bunul Dumnezeu să-l binecuvinteze și să-l așeze în rădurile aleșilor săi.

OCTAVIAN BÂRLEA

idealuri, care l'au țintuit în viața modestă pe care a trăit-o, așa cum am știut-o cu toții, dar care i-au adus înălțarea sufletească, pe care deasemenea i-am știut-o cu toții. De unde și mulțumirea sufletească, ce i-se putea ceti pe față. Căci el a fost un fericit, fără amăgiri și ipocrizii, așa cum numai un suflet pătruns de cerzul creștin o poate avea. Viața lui a fost, ca atare, împlinită, indiferent de curmarea ei prea timpurie, așa cum a fost, sau dacă ar fi durat mai mult.

Singura negură pe sufletul lui a fost dorul de Țară, și nu i-a fost dat să vadă împrăștierea ei de soarele Libertății.

Am fost dintre puținii, care au știut de avansurile și momelile ce i s'au făcut de către cele mai înalte fețe bisericești din Țară, care îi prețuiau și ele întinsa lui cultură teologică. Dar el nu se putea închipui în Țara subjugată. Incât trupul lui a trebuit să rămână în pământ strein. Sufletul lui și-a luat însă sborul către locurile copilăriei, învățăturii câștigate acolo și spre începuturile îndeletnicirii lui de emerit teolog și publicist.

Dee-i Domnul odihnă neturburată țărânii și porți deschise sufletului spre slava cerului! Fie-i amintirea veșnică!

După aceea, Generalul Ion GHEORGHE a dat cetire unei telegrame din partea Monseniorului Alois TAUTU din Roma, în care deplânge moartea prematură a lui George Racoveanu și se roagă pentru odihna lui veșnică. Racoveanu — a spus Generalul Ion Gheorghe în continuare, s'a întâlnit pe drumul căutării adevărului creștin cu mulți emeriți teologi, printre care și cu Monseniorul Tăutu. Prețuirea lor reciprocă a fost îndeobște cunoscută. Dovadă este și durererea simțită de Monseniorul Tăutu la aflarea morții lui Racoveanu și exprimată în telegrama sa de condoleanțe.

un articol care a avut drept urmare suprimarea gazetei, arestarea Profesorului Nae Ionescu, directorul gazetei, și fuga lui Gheorghe Racoveanu din București, stând ascuns la mănăstirea Izbuc și făcând cu acest prilej, cinci luni de zile, ucenicie pe lângă starețul Atanasie Popescu. Mai târziu, în exil, Gheorghe Racoveanu a făcut să apară iar "Cuvântul în exil", cu perfectă înfățișare și respirație de ziar românesc, unde spiritul religios nici nu predomina, ca într'o gazetă cu caracter pur religios, dar nici nu avea numai o trăsătură ocazională, ca într'o gazetă cu caracter "laic".

Fraților!

Moartea pune hotar lucrului și vieții, dar nu și legăturilor dintre cei vii cu cei morți. Deaceea, rămânem mai departe în legătură spirituală cu Gheoghe Racoveanu, rămânem să continuăm lupta vieții lui, rămânem în rugăciune, cerând lui Dumnezeu să-l odihnească cu drepții Săi. Amin.

Pr. VASILE BOLDEANU

Măsuța de lucru preferată, pe care George Racoveanu, după ce scrisese titlul articolului "Pastorul Niemöller și premiul "Lenin", o părăsise pentru a merge la medic, și la care nu s'a mai întors.

In paginile ce urmează, George Racoveanu roagă "pe cetitorii "Cuvântului în Exil" să-și achite abonamentul". Aceasta este ULTIMA SA RUGAMINTE, în ultimul număr al revistei pregătit de EL, cu care ni se adresează tuturor. Suntem încredințați că această rugăminte a lui va găsi ascultarea cuvenită la toți. Afară de cheltuielile pentru numărul de față al revistei, mai sunt datorii vechi de acoperit la tipografie. Contribuțiile — mici sau mai importante — pot fi trimise, fie prin bancă, pe contul special, deschis la Bayerische Staatsbank, München, Zweigstelle Rotkreuzplatz, sub nr. 762523, **pe numele:** C. Nagacevschi, **fie, pe acelaș nume, la adresa:** 8 München 19, Hofenfelsstr. 1b, **prin cec, sau mandat poștal.**

VASILE POSTEUCA:

BUCURII

I

PRAG. Totul începe cu o aşteptare. Mânile scriu, în clipa uitată, un gest de dor. De venit, nu vine nimeni. Trebuie să mergi tu. Şi pornitul e tare greu. Sunt mii de îndreptăţiri care apasă greu în balanţa gândului de-a fi cuminte şi de-a rămânea, de-a nu pleca. Pragul aşteptărilor devine butuc la glezna sborului.

Şi totuşi, aşteptarea e numai faţa dinspre lume a neliniştii ce ne inundă inima, cu miresme de departe şi cu vânturi cântând răcoarea şi tinereţea raiului de care odată am ştiut.

Pragul ne desparte. Stă între piatra pe care am plâns şi'ntre dor. Când îl privim îndelung şi-l iscodim, el ne desvăluie, pentru o frântură de secundă, drumul care ne cheamă, drumul deschis spre cealaltă zare a inimii, fără capăt. Drumul care ne'nfioară. Pentrucă vadul lui poartă morminte şi jertfe, iar cerul de deasupra lui stă'n cumpănă cu abisul.

Pragul nu are semn. Nici somn. El începe în trezie. Ochii se umplu de infinitul albastru şi inima duce marele dor. Din acest prag nu există întoarcere. Aci bate crucea înaltei hotărîri. Şi inima îngână entuziastă cântecul de drum şi popas. Înalturile toate cântă. Ochii obosiţi de concret, de averi şi griji, se deschid. Şi lumina vine din adevăratele ei isvoare. Dimensiunea interioară devine certitudine. Între rugăciunea şi contemplaţie, fiinţa pură îşi începe jocul de funigei uşor, pe-o pajişte aurită de pace, legănată de arome îmbătătoare. Undeva stă însemnat cu literă clară pe fruntea unei nemijlocite înţelegeri: **drum interior.** În toată noaptea chinului şi pribegiei stăruie lumina unei nespuse mângâieri: te întorci, din mii de înstrăinări, **acasă.** Toate chinurile şi vrerile se adună spre un centru. Viaţa se face catedrală şi inima, altar. Lacrimi de remuşcare şi smerenie ard, în cadelniţele cuvintelor, tămâia celei mai sincere ispăşiri. Dai să'ntinzi mânile. Potirul bucuriei e pe masa de mijloc. Liturghia urcă sărbătoreşte treptele de cer ale fericirii . . .

Dar pragul e mult mai mult decât atât. El începe a ne învăţa moartea la lume. Exilul nu ne mai poate oferi nimic. Ne arată numai ceaţa care întunecă veşnicia. Şi în noi cresc sfinte revolte. Bat furtunile marilor lucidităţi. Blestemul e o izbitură de toiag în stânca stearpă a anilor, pentru a elibera şuviţa isvorului de apă vie. Răsvrătirea traduce, în social ori politic, spada ridicată, pedepsitoare, restauratoare de ordine, a arhanghelului. Fanatismul religios, condamnat la erezie, salvează pe rug spiritul legii ucis de preacurvia literei. Crizele spirituale dau la-o-parte cortina ce acopere pragul.

Îndelung şi amar e acest prag. Fără timp şi totuşi copt în timp, ca un ghimpe vechi şi rău într'o rană. Pentru întâlnirea cu el, nopţile devin plâns cu hohot, la marginea patului nedormit. Iar experienţa de toate zilele îngrămădeşte desamăgiri, căderi, lovituri nedrepte din partea oamenilor şi, mai ales, din partea destinului. Pragul se anunţă prin imensul şi durerosul deşert al inimii. O prăbuşire a tot ce-am clădit în atotputernicia fizică, plecarea cuiva care ne-a fost drag, pot rupe zidurile de întunerec şi desvălui potcoava de noroc ruginit, bătută'n el. Nenorocul ne doare amarnic. N'avem puterea s'auzim mesagiul lui. De aceea suferinţa pare singurul sens. Am pierdut înţelesul de atelier al vieţii. Experienţa a devenit nedreptate. Filosoful care şi-a rotunjit sistemul de gândire, cuprins de desnădejde, cu cel mai legitim sentiment al nimicniciei, aruncă'n flăcări manuscrisele cătorva decenii de trudă şi lacrimi. Preotul surprinde, îngrozit, ultima rugăciune uscându-i-se în ogorul de arşiţă al inimii. Cei mulţi îşi îneacă tremurăturile crizei în alcool, furt şi desmăţ. Pragul, meridian al veşniciei din conştiinţa umană, trece prin toţi. La diferite niveluri uimindu-ne cu diferenţe astronomice între vârsta fizică şi cea spirituală, dar ridicând, cu precizie, piatră de hotar pentru cuminecarea omului cu cerul.

Pragul . . . O aşteptare în gol. Şi golul adevărat e singura plenitudine. Pentrucă el coincide cu sărăcia. Cu majestatea sărăciei care renunţă la gând. În care cerul trimite mireasma sărbătorească a cunoaşterii.

Dor de singurătate. Mănăstire şi schimnicie.

(va urma)

Din însemnările dela Buchenwald

Conu Ghiţă Racoveanu stă pe un scăunel lângă sobă şi frige pâne. Stă sgribulit ca un moşneag şi-şi freacă din când în când palmele. I-a fost probabil frig. A fost de serviciu; a măturat sălile şi coridoarele; a aranjat obloanele de camuflaj. Acum stă şi se încălzeşte. Imi face impresia unui ţăran bătrân, desprins de lume şi de vreme, surghiunit undeva, într' un bordei, într'o margine de codru străvechi. Un ţăran liniştit ca însăşi singurătatea ce-l înconjoară; care stă de vorbă cu fumul pipei şi cu focul. Nimic nu-i tulbură seninătatea feţei. Priveşte aţintit la foc, ca şi cum ar urmări în jocul flăcărilor cine ştie ce dramă în care se consumă cosmosul întreg. Dramă, pe care el o tratează cu seninătatea şi indiferenţa unui ţăran contimporan cu toată istoria.

Mă ... [illegible]

au trăit o viaţă de bună stare, îndestulată şi fără grija zilei de mâne. Aceştia, într'adevăr, au jertfit!

De aceea, l-am văzut totdeauna ca pe un uriaş al jertfei pe Alecu Cantacuzino, de-o pildă. El a făcut cu adevărat ca bogătaşul din biblie, căruia i-a spus Isus: lasă-ţi toată averea ta şi urmează-mi. Alecu Cantacuzino a renunţat la toate avantagiile unei mari averi boereşti, la toate bucuriile civilizaţiei moderne, la toate onorurile şi satisfacţiile pe care o viaţă alături de democraţi i-le oferea din plin. E jertfit în adevăratul sens al cuvântului. S'a desprins de toate bucuriile pământeşti, ca în cele din urmă, să-şi jertfească şi viaţa tânără.

Aceasta a fost înt'adevăr o jertfă. Ceeace facem noi, acei care n'am cunscut binele vieţii, e mai puţin semnificativ. Hotărît, am putea spune şi noi că am jertfit tocmai dorul de mai bine, tocmai ceeace am fi putut câştiga. Dar a jertfi ceece n'ai, nu înseamnă o jertfă. In tot cazul e o jertfă mai uşoară. Infinit mai uşoară.

Mă uit acum la Conu Ghiţă Racoveanu, şi

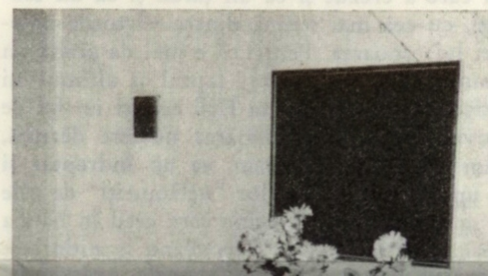
Imi dau seama că sfiala cuvintelor lui vine dintr'o concluzie de dialog, nu dintr'un început.

Aşa-i. Dacă ai fost domn şi ai ajuns măturător de stradă, ştii măcar unde ai ajuns. Ai certitudinea vieţii, îţi pipăi noua identitate. Dar aşa? Plec spre dormitor. Mi s'a făcut cald şi simt că-mi urcă torente de lacrimi spre ochi.

— Dar aşa? . . .

(Buchenwald, 19 Faur, 1944)

VASILE POSTEUCA

pe întreg teritoriul locuit de Români, Tismana este cea mai veche mănăstire românească care a rezistat vitregiei timpurilor şi a rămas în picioare. Aici, înăuntrul meterezelor de cetate, călugării au înfiinţat una dintre primele şcoli, cu siguranţă cel dintâi arsenal românesc şi cea dintâi garnizoană de oaste permanentă. Aici, în 1631, Matei din Brâncoveni, căpetenia călărimii oltene, şi-a adunat oştile cu care avea să-i alunge pe grecii lui Leon Vodă, urcându-se el pe tronul Ţării Româneşti, sub numele de Matei Basarab. Şi cu 200 de ani mai târziu, tot aici, Tudor din Vladimiri, căpitan de plai la Cloşani, îşi aduna pandurii pentru a porni cu ei în direcţia Bucureşti, prefaţând prin această răscoală unirea dela 1859, independenţa dela 1877 şi unitatea noastră naţională dela 1918.

Dela această primă întâlnire, rare ori l-am mai văzut pe Racoveanu, viaţa lui scurgându-se asemenea şuvoaielor de munte care-şi taie drum în stâncă şi prăvălesc bolovani. I-am urmărit gândurile tipărite şi i-am admirat stilul percutant, de multe ori foarte asupru,

unui ţăran contimporan cu toată istoria.

Mă apropii şi ochii nu mi-se mai satură să-l privească. Mă uit la el şi-l studiez cu deamănuntul, mi-i dragă faţa lui luminoasă ca o icoană de Horez, scrisă cu azur oltenesc, cum mi-s dragi toţi camarazii mai bătrâni, care îndură greutăţile cot la cot cu noi, cu o îndărătnicie şi o seninătate sufletească uimitoare. Mă uit la el şi simt nevoia să-i vorbesc:

— Coane Ghiţă, cu matale alăturea am mai putea îndura încă zece ani de lagăr, atâta calm şi siguranţă interioară răspândeşti . . .

Dar spun numai în gând. Nu cutez să-l tulbur. El mă simte. Işi ridică ochii spre mine şi-mi zâmbeşte.

E cald zâmbetul lui, ca o vatră în care se coc alivenci modoveneşti. Dar e şi puţină jenă în el. Parcă ar vrea să spună: "Nu te uita unde am ajuns. Aşa e viaţa." Şi dă din mâni a zădărnicie, scăpându-le apoi pe genunchi, cum îşi scapă aripile vulturii obosiţi de sbor.

Aş vrea să spun o vorbă, să-l mângâi. Dar pe cine? Pe Conu Ghiţă Racoveanu? Cum să-l mângâi eu pe un om mai tare ca mine?

Tac. Şi am pentru el numai admiraţie. Ce sunt eu în raport cu el? Nimic. Ce mi-i mie să rabd greutăţi, eu care vin numai din greutăţi, numai din chin şi foame? Eu sunt aci în elementul meu. Din acest punct de vedere eu n'am coborît, n'am decăzut. N'am avut nici odată mai mult. Dar, el! El care a trăit o viaţă de glorie, în preajma lui Nae Ionescu: el care a cunoscut viaţa copioasă şi plină de răsfăţ a Bucureştilor din anii buni, el gazetarul renumit şi temut, el a pierdut într'adevăr. El poate compara şi poate constata disproporţii! Eu mi-am pierdut numai libertatea şi familia. El pe lângă toate acestea, a ma pierdut şi binele vieţii. El poate spune într'adevăr că a fost retrogradat, că a fost aruncat chinului şi jertfei. Şi totuşi nu se plânge de nimic. Rabdă, ca şi cum n'ar fi cunoscut niciodată maibinele. Şi nu numai că rabdă, dar are şi cuvinte de mângâiere, de îmbărbătare pentru alţii. De aceea am pentru el cea mai sinceră admiraţie. Noi, copiii de ţărani, am vorbit adeseori cu emfază de sărăcie şi de jertfă. Dar e uşor să jertfeşti când n'ai avut şi n'ai nimic. Când n'ai mâncat limbă de fazan, nu-i simţi gustul, nu-i duci dorul. Renunţi uşor la ea. Nu tot acelaş lucru e cu cei bogaţi, cari s'au desprins de averi, avându-le, cari au primit sărăcia după ce uşoară.

Mă uit acum la Conu Ghiţă Racoveanu, şi gândurile acestea care-mi trec fugitiv prin minte, mi-l luminează şi mai mult. Are în spate un trecut, numai luptă şi onoare. Şi o condamnare la moarte, pentru îndrăzneala lui sălbatecă, de-a fi luat de guler tot desmăţul lumii noastre politicianiste: a fost desprins din rosturile lui, din matca unei vieţi pline de glorie, şi aruncat aici între sârme, la două mii km. departare de ţară. Şi totuşi nu se plânge. Dacă ar şti că eu îi numesc, tot ce a pierdut, jertfă, s'ar supăra: "Eu? Eu? Eu stau mărturie cu viaţa, nu cu aceste mici chiţibuşuri!"

In alte împrejurări mintea lui isteaţă şi sănătoasă ar fi pusă să lumineze un colţ de lume. Dar şi aci, la periferia vieţii şi a lumii, acest părâng de sânge oltenesc, nu se desparte de cele spirituale. Scrie o carte despre Nae Ionescu, şi, în timpul ce-i mai rămâne liber, după lucrul la binoacle, în atelier, se ocupă cu gravura în lemn. Mânuieşte cuţite, dălţi, răzuşuri, pinţeluşe, şi scoate din lemn chipuri vii, de lumină. Calde şi frumoase, grăitoare, ca şi poieneile sufletului lui. Când treci pe lângă el, ţi-le arată: -Uite, ce-am scos . . .

Leagănă **lemnul înviat,** cu bucuria curată a unui copil-minune. Il văd uneori aplecat cu grijă de-asupra lemnului, pentru a-l vrăji şi a-i da viaţă, şi gândul mă duce la Mânăstirea Neamţului, în Moldova veacurilor trecute, unde gravori credincioşi şi iscusiţi şi-au plinit zilele cu arta gravurii, artă pe care el vrea acum s'o reînvie. Nu prin vorbă sau slovă, ci aievea, cu inima, cu răzuşul, cu pinţeluşa . . . Mă uit la el şi mă întreb: Oare să nu întoarcă Dumnezeu lucrurile? E posibil ca asemenea forţe sufleteşti să se risipeasca necunoscute, la marginea vieţii? Şi tot eu îmi răspund: Voi avea poate încă norocul să-l văd pe Conu Ghiţă la Bucureşti, la rosturile lui fireşti, în lumea căreia el s'a ridicat să-i fie ziditor şi profet. Cine ştie? Ne vom opri şi ne vom aduce aminte, şi vom râde, şi vom plânge.

Stăm faţă în faţă. Tăcem. Ghiţă Racoveanu cu gândurile şi visurile lui. Eu, cu ale mele.

Ce mai faceţi, Coane Ghiţă?, rup eu într'un târziu tăcerea.

Se uită la mine lung, stânjenit, cu un zâmbet de infinită bunătate.

—Aşa-i, dragul meu. Nici o perspectivă. Nici o perspectivă . . .

Neofilite erau încă florile pe care George Racoveanu le primise cu o săptămână mai înainte, de ziua numelui.

Dr. I. EMILIAN:

presă şi al cărui talent era unanim recunoscut. La cârma ţarii era atunci primul guvern naţional-ţărănist şi nimeni dintre noi nu bănuia că peste câteva zile fostul principe moştenitor avea să fie proclamat rege, spre nefericirea şi ruşinea noastră. După răsunătoarele succese din 1925 şi 1926, mişcarea de redeşteptare naţională se afla oarecum în amorţire şi trecea printr'o perioadă de criză.

Racoveanu a luat cuvântul în seara aceea şi, ca un fel de îndreptar pentru acei care voiau ca neamul nostru românesc să-şi păstreze sângele fără de amestec şi pământul fără de împărţeală cu nimeni, el a evocat exemplul **Tismanei,** bastion de rezistenţă şi de dăinuire românească în faţa tuturor cotropitorilor. In mândria lui de mehedinţean, Racoveanu a pus atunci atâta pasiune în această evocare, încât cuvintele lui le ţin minte şi astăzi. La sfârşitul chemării lui a sunat toaca dela schitul **Darvari,** despărţit de biserica **Icoana** doar printr'un zid . . .

Dacă la **Vodiţa** şi la **Coşuştea-Crivelnic,** acesta din urmă la câţiva kilometri doar de satul în care s'a născut Racoveanu, au rămas doar urmele zidurilor primilor aşezări monahale de urmărit gândurile tipărite şi i-am admirat stilul percutant, de multe ori foarte asupru, dar totdeauna decent şi cu folosirea celei mai curate limbi româneşti. La "Cuvântul", unde a fost desigur cel mai bun dintre redactori, a scris numai ce a crezut el că trebuie să scrie şi niciodată ce i-au spus alţii că ar fi bine să scrie. Această poziţie de înaltă etică gazetărească nu a părăsit-o nici când. Nici după ce peste ţară s'a aşternut noaptea cea neagră şi apăsarea stăpânirii impuse de duşman, el fiind nevoit să trăiască de azi pe mâine, discret şi în condiţiuni de austeritate monahală, în orăşelul bavarez **Freising.** A trăit acolo peste 20 de ani, mai mult decât toată cariera lui de ziarist la Bucureşti, fiind redactor, secretar de redacţie, corector şi paginator al publicaţiilor editate de el pentru românii pribegi, cu încăpăţânată vionţă, cu migală, dar şi cu neţărmurită dragoste. Dela admirabilul "Indreptar" şi până la "Cuvantul în Exil", în toate aceste publicaţii, care au apărut toate într'o cât se poate de frumoasă prezentare, am descoperit aceleaşi preocupări pe care Racoveanu le expusese cu pasiunea celor 29 de ani, la prima noastră întâlnire, în casa dela biserica **Icoana.** A militat, până la urmă, pentru **unitate,** în dragoste creştină şi în spirit de omenie românească.

Cu pregătirea şi cu marele lui talent, în anii aceştia de exil şi în atmosfera de linişte dela **Freising,** Racoveanu ar fi putut îmbogăţi scrisul românesc cu opere de valoare, care i-ar fi asigurat un loc de frunte în literatura noastră. A preferat să-şi consume energia, priceperea şi erudiţia în articole de gazetă care, de cele mai multe ori, nu dau satisfacţia unei consacrări. A jertfit zile şi nopţi pentru fraţii răzleţi în toate colţurile lumii, trimiţându-le răvaşul tipărit al gândului său şi reuşind să redeie în fiecare pagină şi în fiecare coloană de ziar ceva din peisajul colinelor străjuite de cule oltene, mirosul de levănţică şi de busuioc din cerdacurile crenelate şi atmosfera de umilă cucernicie a schiturilor noastre de munte . . . Ne-a părăsit brusc, în prima dimineaţă de Mai, vestea morţii lui lovindu-ne ca un trăsnet.

Peste pumnul de ţărână şi cioburile de oase va arde deasupra mormântului lui o flacără pură, pentru noi permanentă aducere aminte că avem ceva de apărat şi ceva de împlinit încă.

ION V. EMILIAN

Un om de omenie

Cred că astfel trebue cuprins, în primul rând, chipul spiritual al lui George Racoveanu. Şi nu este întâmplător că unul din textele cele mai adânci ce ne rămân dela el este esseul său despre "omenie" — "frumuseţea cea dintâi". Fără să fie o "anumită virtute", ci mai degrabă o "antologhie" (cum spunea el), "un buchet de flori al sufletului", omenia a însemnat pentru George Racoveanu referinţă vie, podoabă trăită. Care erau, după el, constantele spirituale ale omeniei? Acestea: **iubire de străini, ţinerea cuvântului dat, sentimentul onoarei, dispoziţie de jertfă, spiritul dreptăţii, modestie, credinţă în Dumnezeu.**

Pe fiecare, George Racoveanu le-a cinstit în existenţa lui încărcată de atâtea nefericiri şi necazuri, existenţă de autentic exilat.

Iubirea de străini am văzut-o verificată în paginile atâtor publicaţii conduse de el, unde străinul era poftit de gazdă cu "bucuria" specifică de a-l "omeni". George Racoveanu n'a fost un exclusivist, un pătimaş al propriilor lui certitudini. Pentru el dialogul era modalitatea unui "bună ziua" firesc. Apărător fervent al ortodoxiei româneşti — ca să ne mărginim la un exemplu precis — el n'a încetat să desluşească tăria şi necesitatea ecumenismului, înainte chiar ca acesta să devină atât de actual. Cât despre "iubirea de străin", în totalitatea ei, e destul să amintim cum definea George Racoveanu această dispoziţie românească: "Cineva s'ar putea întreba dacă nu cumva în această revărsare de dragoste a Românului faţă de omul necunoscut lui nu se pot identifica urmele unei explicabile vanităţi omeneşti. Cine a cunoscut însă **bucuria** care inunda sufletul gazdei când vedea pe străin mulţumit, nu poate avea pentru faptă decât un răspuns: setea omului lui Dumnezeu de a se devota tocmai celui fără cunoscuţi, fără aşezare, fără cămin, e pricina bucuriei, care nu e aci decât semnul neîndoelnic al harului".

Ţinerea cuvântului dat a luat la George Racoveanu două aspecte distincte. Primul este cel care face ca **omul** ce-şi ţine cuvântul să devină, de fapt, un **domn.** George Racoveanu a fost un asemenea domn, la vremurile de cum-

vorbă. George Racoveanu continuă aici pe dascălul său Nae Ionescu, pentru care tăcerea cade în text ca noimă a adâncimii.

"Fă binele şi-l dă pe apă" îi plăcea adesea lui George Racoveanu să spună, citând probabil pe cine ştie care dintre ţăranii lui din Mehedinţi, pe Trăilă din Prejbeni sau pe Popa Constandin. Bine, a făcut mult George Racoveanu. L-a dat pe apă, a strigat în pustiu şi n'a aşteptat răsplată. Şi dacă el a uitat totdeauna binele pe care l-a săvârşit, exilul românesc va trebui să aibă memorie. Mereu memorie.

Mărinimia e o altă podoabă purtată — discret — de cel plecat dintre noi. George Racoveanu a fost mărinimos pentrucă nu putea fi un "om mic", un "om pământesc". Mărinimia lui a luat uneori forme extreme, greu de conceput pentru cineva care era totuşi, dacă nu un om politic, deschis politicului. Când am îndrăznit să-mi exprim mirarea pentru condescendenţa lui faţă de un "om mic" (ba chiar un sub-om) care s'a dovedit, până la urmă, a fi dus impostura până şi pe pragul unei biserici, George Racoveanu m'a potolit, cum se potolea probabil pe sine: "Iertarea poart'o'n sân, ca s'o ai la îndemână". Sfat greu de urmat, deoarece în mine — poate necreştineşte —, s'a cuibărit revolta-fără-sfârşit.

Aş putea continua să insist — în acelaşi spirit de simetrii existenţiale — asupra celorlalte coordanate ale omeniei la George Racoveanu. Mă voi mărgini însă la aceea care, pentru mine, le încununează pe toate: onoarea. "Duşmanul onoarei este ruşinea", spunea George Racoveanu. Impotriva căderii în ruşine, existenţa acestui exilat este exemplară. El a rezistat ispitelor de tot felul care bat la porţile conştiinţei unui exilat. N'a fost — poate — totdeauna uşor. Un lucru e sigur: George Racoveanu se prezintă în faţa lui Dumnezeu (în care a crezut şi ca un ţăran şi ca un teolog), cu cea mai senină dintre vârtuţile omeniei lui: onoarea. Pentrucă e mai de grabă un semn decât a coincidenţă faptul că ultimul lui articol din **Cuvântul în Exil** este şi un fel de spovedanie, în care onoarea ne este dăruită, celor care mai rămânem, ca un îndreptar şi ca un avertisment. Celor "nelămuriţi" de cele ce se petrec în ţară, celor care cred în bătaia altor vânturi, George Racoveanu le aminteşte adevărul, singurul adevăr: crimele săvârşite de

Un om, un stil, un luptator

Cu George Racoveanu nu dispare numai un om, în sensul plenar al cuvântului. Aceasta, desigur, ar fi deajuns temei pentru popasul nedumeririlor, al aducerii aminte, al dureroaselor recapitulări, al tristeţii necontenite la hotarul prieteniei, statornic de astă dată în moarte şi în eternitate. Dar cu George Racoveanu a mai plecat dintre noi şi altceva. Altceva ce nu-i mai mult decât un om adevărat — aşa ceva nu mai e posibil într'o lume ca a noastră — ci pur şi simplu **altceva.** Un stil, o mentalitate, o formă personală de a fi în lupta pentru revendicarea unei realităţi autentic româneşti. Acestui stil caracteristic de a concepe problemele româneşti, de a lupta pentru prezenţa lor într'o realitatea vie şi actuală, George Racoveanu îi era părtaş şi chiar mai mult decât atât. Ii era unul din reprezentanţii cei din urmă.

Un stil, o mentalitate, o formă de luptă, care aparţine unei generaţii româneşti ce timp de o jumătate de veac a dat Patriei tot şi a primit în schimb numai suferinţă, cruci şi morminte, care n'a luat parte un singur moment la cea mai pasionantă voluptate a timpului — voluptatea puterii — ci dimpotrivă şi-a irosit năprasnic energiile în voluptatea, nici ea lipsită de tentaţii, a dăruirii. Racoveanu şi-a îndrumat energiile sale de luptă pe calea învăţăturii, a scrisului şi într'o îndelungată activitate jurnalistică consumată în condiţii vitrege în Ţară ş în Exil, a făcut parte din acea şcoală restrânsă a presei româneşti care a înţeles că polemica implică mai înainte de toate un stil, un sens al demnităţii şi al onoarei, un dinamism al ideilor şi o rigoare morală ce nu cunoaşte rezerve, nici căderi.

Soarta a vrut ca aceste calităţi ale lui George Racoveanu, teolog de formaţie serioasă, de o inteligenţă şi prospeţime de gândire remarcabile, să-şi consacre plinătatea alături de unul din cei mai desăvârşiţi învăţători ai României moderne. Alături de Nae Ionescu, un îndrumător intelectual al timpului nostru, care împreună cu Vasile Pârvan ocupă un loc neegalat de nimeni în cursul ultimelor generaţii

veanu a contribuit cu pregătirea lui teologică, dar a mai adus şi un **duh teologic** înoitor inspirat într'o vastă şi profundă cultură patristică, dar şi într'o sănătoasă spiritualitate românească. Virtuţile de luptător neclintit în domeniul scrisului, au fost totdeauna inspirate de o admirabilă sănătate originară. Sănătatea sufletească ce-i venea de demult şi de departe, din neamul lui de ţărani statornici din Mehedinţii Olteniei. Din acelaş neam îşi trăgea el voioşia sufletească, inteligenţă veşnic trează, ironia care mergea totdeauna dincolo de marginile polemicei, spre rodul funciar al unei personalităţi bogat înzestrate.

Când George Racoveanu a luat hotărîrea de a reînvia "Cuvantul" în exil, a făcut-o, desigur, în spiritul în care înţelesese Nae Ionescu să-şi realizeze opera de maestru al conştiinţei şi al opiniei publice româneşti, cu ajutorul unui ziar de cât mai amplă difuziune. Dar a mai făcut-o şi cu alt scop. Acela de a actualiza un mesaj lansat cu ani în urmă, întrerupt de împrejurări vitrege, un mesaj pentru care Nae Ionescu şi atâţia alţii au dat mărturie cu viaţa lor. George Racoveanu a înţeles să scoată din nou "Cuvântul", înmănunchind în jurul lui o seamă de scriitori din exil, ca o nouă publicaţie de luptă pentru sfânta libertate românească pusă din nou la mari şi teribile încercări, supusă celor mai dureroase mutilări morale.

Alături de valorile originare proectate odinioară pe mari şi generoase dimensiuni de fondatorul ziarului, George Racoveanu a izbutit să creeze un nou profil, o dimensiune originală, pe măsura acestei noui şi dureroase etape. Omenia românească, acea unitate esenţială ce ne apare ca o reducţie ontologică a spiritualităţii româneşti a devenit sub călăuza teologului şi gazetarului Racoveanu, doctrină îndrumătoare a unei acţiuni de luptă, a unui mod de a gândi, a unui stil. In spiritul ei a scris, a luptat şi a suferit în aceşti ani de singurătate şi exil George Racoveanu, noul director al "Cuvântului". Modest, cumpătat şi singuratec. Aşa a înţeles el să trăiască. Aşa a vrut să plece dintre noi. In chilia dela Freising, acest monah al omeniei româneşti ne-a lăsat totuşi o moştenire grea. Prietenii care l-au salutat dincolo de hotar, i-au putut ceti pe chipul cel din urmă ascuţimea unui surâs şi tempi-

vită, de fapt, un domn. George Racoveanu a fost un asemenea domn, la vremurile de cumpănă prin care trecem şi ne petrecem. Al doilea aspect priveşte economia intimă a cuvântului slobozit, cumpănirea lui severă, pentru a nu se converti în vorbă goală. Conştient că "zăbava la vorbire ar fi indicată omului de Dumnezeu chiar dela Creaţiune", George Racoveanu n'a păcătuit prin "vorbărie". Textele lui sunt concetrate, ferite de întinderea la

altor vânturi, George Racoveanu le aminteşte adevărul, singurul adevăr: crimele săvârşite de stăpânitori. "Crimele acestea noi nu le putem ierta" — spune el. "Singurii care le-ar putea ierta ar fi cei ucişi, cei martirizaţi, cei batjocoriţi. Ei, ori copiii şi nepoţii lor. Noi, deposedaţi de privegiul de a trăi **liberi** în ţara părinţilor noştri, suntem aici doar acuzatori".

VIRGIL IERUNCA

împreună cu Vasile Pârvan ocupă un loc neegalat de nimeni în cursul ultimelor generaţii româneşti. Dar George Racoveanu nu a fost numai un discipol al lui Nae Ionescu, cum au fost atâţia alţii între cele două războaie. I-a fost un colaborator preţios, un prieten, un părtaş al sarcinilor şi al avatarurilor "Cuvântului", ziar condus de Nae Ionescu, a cărui activitate a avut mari urmări în viaţa publică românească. La acţiunea "Cuvântului", Raco-

dincolo de hotar, i-au putut ceti pe chipul cel din urmă ascuţimea unui surâs şi semnificaţia unui îndemn. Surâsul senin al unei reculegeri ultime şi îndemnul suav, fără solemnităţi şi fără retorică, de a continua lupta începută acum mai bine de patruzeci de ani de acela care, pentru două generaţii româneşti, poartă un nume bine cunoscut: Profesorul.

GEORGE USCATESCU

Cand cel din urma pleaca dintre noi . . .

Nu voi încerca să închid în câteva rânduri tot ce-am învăţat într'o prietenie de 35 de ani. Ce-aşi putea spune, mai întâi, despre G. Racoveanu? Pierderea lui, care ne amuţeşte astăzi, ni se va arăta tot mai năpraznică, şi iremediabilă, cu cât va trece timpul. Ce teolog român a ştiut să gândească şi să scrie mai limpede ca directorul Predaniei? G. Racoveanu se numără printre cei mai străluciţi stilişti ai generaţiei noastre. Avea ca nimeni altul simţul limbei româneşti şi îi stăpânea toate secretele. În cele peste o mie de articole pe care le-a scris din 1930 încoace, nu cred că se va găsi o singură frază imperfect articulată, un singur adjectiv nelalocul lui. Era clar, concentrat şi ironic în toate articolele lui, atât cele politice cât şi cele în legătură cu problemele Bisericii şi ale teologiei. Dar era neîntrecut ca polemist. Anumite texte polemice ale lui G. Racoveanu par desprinse dintr'o antologie. Şi acolo îşi vor găsi locul într'o zi: În Antologia literaturii polemice româneşti.

Omul oglindea întocmai scrisul teologului şi al gazetarului. George Racoveanu era, cum se spunea la el în sat, om dintr'o bucată. Işi mărturisea deschis credinţele şi prieteniile. Dar tot atât de deschis renunţa la ele când descoperea că se înşelase, sau că prietenii lui nu mai erau ce-ar fi trebuit să fie. Admiraţia şi dragostea lui Racoveanu pentru Profesorul Nae Ionescu erau legendare. Lucra de mulţi ani la o carte despre Profesorul generaţiei noastre, şi nu îndrăznesc să-mi închipui că n'a încheiat-o. Pentrucă o asemenea carte numai el o putea scrie.

G. Racoveanu scria încet, cu migală, chiar atunci când scria cu bucurie. Deaceia, în afară de anii 1930—34, când, redactor la Cuvântul, publica două, trei articole pe săptămână, Racoveanu a produs puţin. Dar foarte multe din articolele lui vor rămâne. Pe de altă parte, G. Racoveanu a fundat şi condus două dintre cele mai viguroase şi creiatoare periodice ale exilului: Indreptar şi Cuvântul în exil. Puţini scriitori şi cărturari români se vor putea mândri cu o asemenea operă.

Se tot întrebau unii şi alţii: cum de reuşeşte un om singur, un exilat, sărac lipit pământului, să continue, an după an, ce-a fost început? Acum cunoaştem răspunsul. Cunoaştem preţul pe care l-a plătit G. Racoveanu ca să poată face să dureze una din marile opere ale exilului. A plătit cu ce nu poate cumpăra niciun om — şi nicio putere omenească. Dar e trist că am înţeles asta atât de târziu . . .

Chicago, 28 Mai 1967 **MIRCEA ELIADE**

GEORGE RACOVEANU

Ca şi un trăznet din cer, a căzut asupra noastră vestea trecerii din viaţă a lui: George Racoveanu. Ne-a sguduit pe mulţi . . .

Directorul revistei: CUVANTUL în EXIL, şi-a aplecat capul pe foaia albă de hârtie, pe care scrisese CUVÂNTUL . . . şi lin s'a dus dintre noi, în toată modestia, fără de surle, fără de trâmbiţe.

Român dintr'o bucată, Oltean dârz, prieten săritor, minte luminată, suflet adânc credincios: George Racoveanu ne-a dat un exemplu de-o puternică vitalitate românească.

Fie-i amintirea binecuvântată.

Dumnezeu săl aibe în Sfânta Sa pază.

Lucia A. Popovici

Geneva, 21 Mai 1967

Klug, heiter, liebenswert

Exilrumänen nehmen Abschied von George Racoveanu — 67jährig verstorben

Freising. Am 1. Mai starb in Freising im Alter von 67 Jahren an einem Herzinfarkt der rumänische Schriftsteller und Journalist George Racoveanu.

Er wurde am 10. Februar 1900 in Craguesti (Rumänien) geboren. An der Universität von Bukarest studierte er Theologie und hat sich später in Problemen der christlichen orientalischen Kirche spezialisiert. Sein Lehrer, der in Rumänien und in Fachkreisen des Auslandes bekannte und anerkannte Professor der Philosophie und Theologie, Nae Ionescu, und der in der Zeit zwischen den beiden Weltkriegen eine große Rolle im rumänischen Kulturleben gespielt hat, zählte ihn zu seinen besten und begabtesten Schülern. George Racoveanu wurde später einer seiner geschätzten Anhänger und Mitarbeiter. Mit ihm zusammen gab er die theologische Zeitschrift „Predania" heraus. In der bekannten Tageszeitung Nae Ionescus „Cuvantul" fehlte der Name George Racoveanu nie.

Die politischen Ereignisse in Rumänien am Anfang der vierziger Jahre zwangen ihn, den harten Weg ins Exil zu gehen. Von 1942 bis 1944 war er Häftling des KZ-Lagers Buchenwald. Nach dem Krieg ließ er sich endgültig in Freising nieder, wo er eine rege schriftstellerische Tätigkeit entfaltete. In Schriften wie „Christentum und moralische Aufrüstung", in Fachzeitschriften wie „Ostkirchliche Studien", „Lumière et vie", oder als Herausgeber von „Indreptar" (Wegweiser) und „Antenna — Blatt für politische, kulturelle und theologische Kommentare" nahm er Stellung zu aktuellen theologischen und kirchlichen Fragen und zeigte sich darin als scharfsinniger Beobachter und Meister. Seinen Landsleuten hat er als Redakteur von „Legea" und als Herausgeber von „Cuvântul in exil" stets seine Verbundenheit bezeugt und immer großes Interesse und Verständnis für die Probleme des rumänischen Exils gezeigt, dessen verschiedenen Institutionen er mit Rat und Tat zur Seite stand. Er war unter anderem Vorstandsmitglied des „Rumänischen Forschungsinstitutes — Rumänische Bibliothek" in Freiburg und Mitglied der „Rumänischen Akademischen Gesellschaft" in Rom.

Der Tod hat dieser reichen Tätigkeit ein Ende gesetzt, und die Exilrumänen haben einen klugen, heiteren und liebenswerten Menschen für immer verloren. Am 4. Mai um 15 Uhr nahmen sie im Freisinger Waldfriedhof in tiefer Trauer Abschied von ihm.

(**Münchener Merkur — Freisinger Zeitung — 6./7. Mai 1967**).